

'אפילו הפריש על חלב שאכל אמש לא יביאנה על חלב שאכל היום'. ואם עבר והביא – נתכפר החטא שלשמו הוא הפריש.

ודוקא בחטאים זהים, כגון חלב של אמש וחלב של היום, אבל הפריש חטאת על אכילת דם והביא לשם חלב – החטאת פסולה, שזהו 'שינוי קדש' (= מחשבת 'שלא לשמה') הפוסל בחטאת (עפ"י רמב"ם שגגות ג.ג. ע"ש בכס"מ ולח"מ, וכחסבר האבי-עזרי שם. וע"ע קרית ספר שם וב'חדושי הגר"ח על הש"ס). ויש אומרים שאף מחלב לחלב לא כיפר (ע' במאירי ור' עזריאל – נזיר כח.).

'... אבל מעות כיון דאי משני מעיל ומייתי קרבן מעילה, אימא בתחלה נמי מייתי. קמשמע לן' – שלא ישנה לכתחילה. אבל אם עבר ושינה, כיון שמעל במעות כששינה אותם מחטאת דם לחטאת חלב, נתכפר בקרבן שהביא לשם חלב. ודוקא בשוגג, אבל במוזד אין מעילה, הלכך לא נתכפר בקרבן (רמב"ם הל' מעילה ד, ה עפ"י תוספתא. וע' ר"ג).

'דתנו רבנן מחטאתו... הפריש לכשבה ולשעירה והעני – יביא עוף' – והמעות שניתותרו יצאו לחולין (כמו שכתב רש"י), ואין דינם כשאר מותר חטאת שהולך לנדבה; – וטעם הדבר, אפשר, שעל מנת כן הקדיש שאם יעני יהא מותרו חולין. ואפשר שדין זה שהמותר לחולין נלמד גם הוא מן הכתוב מחטאתו, וגילה כאן הכתוב שאינו כדון שאר מותרות. והרמב"ם (שגגות יט) כתב שיחלל המעות על מה שלקח. ואם כוונתו ז"ל בדוקא, שאין המעות יוצאות לחולין אלא על ידי חילול, וההתר הוא מדין 'הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה – מחולל', אם כן הלא בעצם חלה קדושה על כל המעות, ולמה נתיר לו לחלל בפחות משווין והלא יש להקדש קרבן עשיר (עפ"י חזון איש הל' נגעים יג, יג). וכנראה כוונתו לפרש בדברי הרמב"ם כרש"י, ו'חילול' שכתב – לאו דוקא אלא כלומר ממילא מתחללות המעות).

'הוה אמינא כי מפריש מעות לקינו ומיעני לא מייתי עשירית האיפה, דלאו מיני דדמים הוא, אלא מייתי עשירית האיפה מן ביתיה, והלין מעות דאפריש יפלו לנדבה'. הרש"ש תמה הלא כיון ששנינו (סוף נגעים, והובא להלן כח.) שמצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, ופרש הר"ש שרשאי אף לכתחילה לעשות כן ותבוא עליו ברכה. והרי נראה שהוא הדין לשאר מחויבי 'עולה ויורד' – אם כן מדוע יש לו להפסיד דמי עשירית האיפה בחנם, הלא טוב לו יותר להקריב הקן. אמנם בספר החינוך (קכג) כתב שעני שהביא קרבן עשיר לא יצא (והמשנה-למלך תמה על מקורו). וגם בשיטה מקובצת (יג) מבואר שגזרת הכתוב היא לעני שיביא קרבן עני בדוקא, עכ"פ לכתחילה. ולפי דבריהם מיושבים דברי הגמרא.

ויש לפרש לדברי הר"ש, ש'מפריש מעות לקינו' היינו רק מקצת מדמי הקן ולא כל דמיו, ועל כן כשהעני עדיף לו שהמעות שהפריש יפלו לנדבה ויביא עשירית האיפה סולת, ולא יביא שני עופות.

דף כח

'מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני... עני שהביא קרבן עשיר...'. הגדרת 'עשיר' לענין קרבן עולה ויורד – כל שידו משגת ליקח בהמה לקרבן. ואם אין לו ליקח בהמה – הרי הוא עני. ואם

אין ידו משגת לקנות קן – הרי הוא דל שמביא עשירית האיפה. ואין ענין לדין זה בגדרי 'עשיר' ו'עני'
לענין מתנות עניים ושאר הלכות [ותימה על המנחת-חינוך (קנג) שנסתפק בדבר] (עפ"י חזון איש נגעים
יג, יג; אבי עזרי שגגות י, יג, עפ"י תו"כ ועוד).

ואם תאמר, אם כן מהו 'הפריש כשבה והעני' – והלא יש לו כשבה? ויש לומר על פי מה שמוכח מהסוגיא
בערכין (יז-יח) שמסדרין לו כלי תשמישו כדי צרכו [כמו לחייבי ערכין כדתנן שם כג: והוא הדין לבעל
חוב], ומדובר כאן שהעני ואין לו כדי צרכו לסדר לו. או שהוא חייב כספים לאחרים. אי נמי, אין לו
נסכים להביא עם הבהמה.

וכיוצא בזה אתה אומר ב'עני שהביא קרבן עשיר' [והלא כיון שיש לו קרבן עשיר – עשיר הוא] – מדובר
שאיין לו כדי שיעור סידור או אין לו נסכים (עפ"י חזון איש שם. מש"כ שאין לו נסכים הכוונה למצורע, אבל בטומאת
מקדש וקדשיו לא, שאין נסכים בחטאת).

'לאיי, הא אהדריה קרא'. פירוש לאיי – באמת (רש"י). ויש מי שפירש 'לא היא' (עפ"י שד"ל).

'כבשים קודמין את העזים בכל מקום, יכול מפני שהן מובחרים מהם...' משמע שהקדימה והאחור בכתוב
מורים על עדיפות וסדר קדימה במעשה. ע' בזה ביוסף דעת יומא כה:

**'האב קודם לאם בכל מקום, יכול מפני שכיבוד אב קודם על כיבוד האם, תלמוד לומר איש אמו
ואביו תיראו – מלמד ששניהם שקולין. אבל אמרו חכמים, האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא
ואמו חייבין בכבוד אביו' – אבל בכגון שאמו נתגרשה – שניהם שקולים. ואיזה שירצה יקדים (שלחן
ערוך יו"ד רמ, יד).**

וכתב הנצי"ב (בחדושי לקדושין לא), שיש לבכר את זה שזקוק לדבר יותר, כגון מה שאמרו לענין העתקת
מקום מגורים, מי נדחה מפני מי – טלטלה דגברא קשה מטלטלה דאיתתא. וכדוגמת מה שאמרו על
שתי ספינות הבאות במעבר צר, אחת טעונה ואחת שאינה טעונה – הגם שאין עדיפות מן הדין לאחד
מלחברו, כיון שאי אפשר לקיים שניהם, יש לתפוש את הנחוץ יותר.

א. לפי זה יתפרשו דברי הפוסקים שכתבו איזה שירצה יקדים – בשצורך שניהם שוה, או כשאינו יודע מי צריך יותר. וע' ע
במובא ביוסף דעת קדושין לא.

ב. בפתחי תשובה (יו"ד רמ סק"ט) צידד שאם האב אמר לו לעשות לו דבר שאין האשה מחוייבת לעשותו לבעלה, וגם אמו
אמרה לו לעשותו לה – שניהם שוים. ולכן נקטו הגמרא והפוסקים דוגמא 'השקיני מים', שגם האם חייבת זאת לאביו [ואפילו
הכניסה לו כמה שפחות, חייבת היא בדבר זה]. וסיים שם: 'ומיהו אין זה ברור'.

ומשמע מדבריו שחוב הכבוד המדובר כאן אינו כולל אלא את שיעבודה וחובותיה שחייבהו חכמים, ולא מעבר לכך. ויתכן
שבזה עצמו הסתפק, שמא חוב הכבוד שחייבת לבעלה כולל גם שאר דברים.

ובספר ברכת אברהם (בקדושין לא) תמה על מקור חוב כבוד האשה לבעלה. וע' בספרי תצא עה"פ 'אמר אבי הנערה' (מובא
ברש"י שם); שדי חמד, מערכת כ; שו"ת חיים שאל ח"א כו. ובאילת השחר שם נסתפק לענין קימת האשה בפני בעלה. ולפי
הנראה מהפתחי-תשובה אכן אין כאן חוב מחודש של 'כבוד' כבן להוריו וכתלמיד לרבו.

ואמנם חייבו חכמים לאשה שתכבד את בעלה בנוסף לחיוביה הממוניים, כמבואר בדברי רז"ל בכמה מקומות, וכמו שפסק
הרמב"ם (ע' בהל' אישות טו, כ באופיו של אותו כבוד) – אך אין חוב זה שייך לנידון דידן, שהרי חוב כגון זה חל גם על
הבעל כלפי אשתו, כמו שאמרו ביבמות סב: וברמב"ם שם הלכה יט.

עוד יש לעיין לפי סברת הפ"ת, כיצד הדין בדברים שהבעל חייב לאשתו כגון להמציא לה שאר וכסות, האם יתחייב הבן לאם

תחילה, שהרי הוא ואביו חייבים לאם, או שמא אין חיוב זה משום 'כבוד' אלא שעבוד הוא, ואינו שייך כלפי הבן [וע' בפ"ת סק"ב שצידד שהאם קודמת במזון וכסות כשאין לשניהם, אך לכאורה משמע מדבריו שמדובר בגרושה, ששניהם שקולים, ואז יש לו להעדיף האם כמו בהלכות צדקה שהיא קודמת. וצ"ע]. ולכאורה יש להזכיר מדברי הבית-יוסף (יו"ד סוס"י שעו) שאף בדברים שאין האשה חייבת בהם לבעלה, יש להעדיף את כבוד האב. שכתב (בשם הר"מ) אודות אם שציוותה את בנה לומר קדיש לאחר מותה, והאב חי ומתנגד שיאמר הבן קדיש בחייו – אין לבן לומר קדיש, כי יש לו להעדיף את כבוד האב מכבוד האם – הרי שגם בשאר דברים מחויב הבן לאב. אלא שכבר העיר הגרעק"א (בשו"ת, ח"א סח) והלא לאחר מיתה שניהם שקולים וכדין מגורשת, שהרי המות מפריד ביניהם, ומדוע יעדיף את כבוד האב. ונראה (כמו שרצה לצדד שם. וכפי שמשמע מתשובת נודע ביהודה שהביא) שעיקר כוונת הבית-יוסף כבוד האב קודם את כבוד האם היינו במקרה דגן, ומשום שהוא חי והאם כבר מתה, וכבוד החיים קודם. ולפי"ז אין הדברים סותרים להנחת הפתחי-תשובה.

זכן בתלמוד תורה, אם זכה הבן לפני הרב – הרב קודם את האב בכל מקום, מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו' – ואם היה האב שקול כרבו [ויש גורסים: 'אם היה האב חכם' – ואפילו אינו שקול כרבו] – אביו קודם. (משנה ב"מ לג; פוסקים יו"ד רמב, לד).

הרמ"א (ביו"ד שם) הביא (מספר חסידים) שאם האב השכיר לו רב ללמדו – אביו קודם לרבו לכל דבר. [וכתבו פוסקים שאין חילוק אם הרב נטל שכר בטלה בלבד, או נטל שכר באופן האסור. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג סט. ודן שם אם דין זה של הרמ"א מוסכם על כל הפוסקים. ע"ש באריכות, ובשו"ת מנחת יצחק)]. יש לעיין בדין זה, התייחס לפי הטעם המובא בבבא-מציעא, אבדת רבו קודמת לאבדת אביו שזה הביאו לחיי העולם הזה וזה הביאו לחיי העולם הבא, לפי טעם זה מובן שאם האב השכיר לו מלמד, והרי גם לאב יש חלק בהבאתו לחיי העוה"ב, שוב מעלת האב מעדיפתו למעלת הרב [וכעין שאמרו באב חכם שכיון ששוה בצד אחד לרב, שוב האב קודם] – אבל לפי הטעם המוזכר כאן, שהוא ואביו חייבים בכבוד הרב, הלא טעם זה שייך בכל אופן, ומדוע יעדיף את האב על הרב, הלא גם אביו חייב בכבוד הרב.

והיה אפשר לומר שכאן אין מדובר בכגון החזרת אבדה וכדומה – שבזה אין שייכת סברת 'הוא ואביו חייבים בכבודו', כי הלא אביו אינו חייב להחזיר אבידה לרב כשיש לו עצמו הפסד. הכי נמי הבן לא יתחייב להעדיף את הרב, אלא מדובר בשאר עניני כבוד שהאב חייב בהם לרב, ואילו הפוסקים דיברו בכגון החזרת אבידה או פדיון שבוים. ואולם בדרכי משה (עפ"י ספר חסידים תקפה) מבואר שבאופן זה שהאב השכיר לו את הרב, אביו קודם 'לכל דבר' – אף בשאר דברים. וכ"מ בפירוש רבינו עובדיה מברטנורא שסברת המשנה אמורה גם כלפי השבת אבידה. וצריך לפרש שסברת 'הוא ואביו חייבים בכבודו' אינה מכרעת אלא בשני חיובים השווים בתוקפם מצד עצמם, אבל כאן הלא חיוב לאב עדיף יותר, שהרי יש לו לכבוד מצד שני דברים, מצד כיבוד אב ומצד שסייע לו בלימודו והבאתו לחיי עולם, כרב. ובכגון זה אין סברת 'שאתה והוא' קובעת [ולפי הנחה זו, נדחתה הראיה שכתב בפתחי תשובה (רמ"כ, כ) לענין כבוד חמיו. ע"ש].

ואין להזכיר סברה זו ממה שכתבו הפוסקים שכבוד אביו קודם לכבוד אבי אביו – אעפ"י שגם אביו חייב בכבוד זקנו, ומוכה שבחיובים שאינם שווים [כגון זה שחיובו בכבוד האב ודאי עדיף מחיוב כבוד אבי אביו] אין עדיפות לסברת 'אתה והוא חייבין' – לפי שנראה שחיובו בכבוד אבי אביו נובע מחיוב לאב, ועל כן אין שייך שיניח כבוד אביו משום אבי-אביו. וצריך בירור נוסף בכל זה.

'פתחו שערים ויכנס יוחנן בן נדבאי תלמידו של פינקאי וימלא כרסו מקדשי שמים...'
'... אבל הם אומרים על זה הלל הגדול, ול'יש אומרים' ד' רועי לא אחסר, דמכיר דגם זה מהש"י,

וכל מעשינו פעלת לנו, וגם התפשטות התאווה המותרות הוא מהש"י, ובוזה נעשה כל אכילתו על טהרת קודש ואין כאן מותרות, כידוע מהאריז"ל דבאכילת שבת ויום טוב וכדומה מסעודות מצוה, אין שם מותרות דהכל נכנס לקדושה, וכמו באכילת קדשי מקדש דהיה מצוה שלא להשאיר נותר, צווחו שערים יבוא... וימלא כריסו מקדשי שמים ולא נחשב רעבתנות כלל, וכן מי שזוכה לאכול חוליו על טהרת קודש, דגם מרשות שלו נעשה מצוה, ושולחנו דומה למזבח ושתיית גרונו כניסוך היין – אין כאן מותרות כלל וגם הרשות שלו הוא על טהרת הקודש, דהש"י משפיע לו על זה, ורצון הש"י שיהיה לו הרחבה ואין זה נקרא אצלו מותרות...!

(מתוך מחשבות חרוץ עמ' 79)

(ע"ב) 'צווחה רביעית – פתחו שערים והוציאו יששכר איש כפר ברקאי שמכבד עצמו ומבזה קדשי שמים. מאי הוי עביד, הוה כריך שיראי על ידיה והוה עביד עבודה.'

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, האריך לדון אודות אפשרות שחיטה בכפפות. ונגע בין השאר בענין בזיון מצוה, ויצא לחלק בין שחיטת קדשים ושחיטת חולין מפני כמה טעמים. והנה כמה קטעים מדבריו (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב טז):

'... ואם כן אפשר בשחיטה נמי אינו דרך בזיון, משום שאף אם כוונתו יהיה שלא יתלכלכו ידיו בדם השחיטה, נמי אין זה בהמצוה, דיציאת הדם אינו מהמצוה דשחיטה, דהשוחט ולא יצא דם נמי כשרה... ונמצא שלא כל מצוה הוא בזיון לעשות בבתי ידים, אלא כשהיא מצוה שבנגיעתו בחפץ המצוה מלכלך ידיו, ולובש בשביל זה בתי ידים לכסותם כדי שלא יתלכלכו ידיו, שהוא בזיון להמצוה משני טעמים, חדא דצריך האדם לעשות בשמחה ובאהבה שיתכבד בלכלוך ידיו בשביל המצוה ולא לבקש תחבולות שלא יתלכלך. ועוד, שהוא כמואס ח"ו בהמצוה בשביל הלכלוך ואלמלי לא היה לו עצה זו לא היה עושה, שזהו בזיון. ולכן מצוה שלא שייך זה, כגון לולב שלא יאמרו שבשביל שאינו רוצה ליגע בהמצוה מצד איזה לכלוך ומיאוס ח"ו, אלא יבינו שבשביל איזה טעם אחר הוא לובש הבתי ידים – אין בזה בזיון...'

וגם כיון שאין שום חיוב, וגם לא מעלה ומדת חסידות שהוא בעצמו יקיים מצות שחיטה אף מהבשר שאוכל הוא עצמו, ויכול ליתן לאחר לשחוט ואין בזה משום מצוה בו יותר מבשלווחו, אפשר אין בזה שימנע מלשחוט אף בשביל לכלוך, שום גריעותא וחסרון, וממילא אין להחשיב זה לבזיון... ונמצא שהוא רק קצת ספק לאסור, שלכן אם יש לו צורך כמפני צנה וכדומה – אין לאסור לו, אבל בלא צורך יש להחמיר. אבל נראה דבבתי ידים עבים – יש לאסור, משום דקשה לעשות מלאכה בהם ויש לחוש דלא ידע אם דרס במשהו, וכן אם שהה משהו מצד קושי המלאכה בהם.'

*

'בספר שושן סודות (קפז) כתב וזו לשונו: הדברים אשר ראוי ומחוייב לכל בעל תורה הרוצה לקיים את המצוות, ראוי שלא יסורו מנגד עיניו שבעה כללים האלה, והם נגד שבע ספירות... הכלל הרביעי – המבזה את המצוה מצד גופו, כאילו כבודו אצלו מכובד יותר מכבוד המצוות, כדגרסינן בסוף בריתות... הנך רואה מן הצווחה השלישית (הרביעית), שנענש יששכר על כי היה מכבד את עצמו. והטעם, כי עשה גופו שהוא טפל לצורה העליונה, עיקר, ולכן נענש. ובכלל זה הכלל, להיות נבזה בעיניו בעשותו מצות השם יתב', כאשר אמר דוד המלך עליו השלום ונקלתי עוד מזאת. ושמחת בית השואבה תוכיח, ועליהם נאמר כי מכבדי אכבד וגו'.

(מובא בשל"ה הק' יומא קסז)

'כי צריך כל אדם למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד המקום. כי מי שרודף אחר הכבוד, אינו זוכה לכבוד אלקים אלא לכבוד של מלכים שנאמר בו: **כבוד מלכים חקר דבר**, והכל חוקרים אחריו ושואלים, מי הוא זה ואיזהו שחולקים לו כבוד הזה, וחולקים עליו, שאומרים אינו ראוי לכבוד הזה.

אבל מי שבורח מן הכבוד, שממעט בכבוד עצמו ומרבה בכבוד המקום, אזי הוא זוכה לכבוד אלקים ואז אין בני אדם חוקרים על כבודו אם הוא ראוי אם לאו, ועליו נאמר **כבוד אלקים הסתר דבר** – כי אסור לחקר על הכבוד הזה' (מתוך לקוטי מוה"ר"ן ו).

*

'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם...'

'הכונה הנכונה בזה, דהנה כי כל המדות נבראו מאת הבורא יתברך שמו, מדות הבושה והעזות, הגאווה והענוה, השלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקר מדה אחת מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהם במקומות הראויים. והנה המחלוקת נאה ויאה לעוסקי בתורה ופלפולה, ועולים בהר ה' ומקום קדשו, זה יאמר לפי שכלו וזה לפי שכלו, עד כי יכריח אחד את חברו להעמידו על האמת, כמחלוקת שמאי והלל, ועל ידי זה לא יהא אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם, כי הטרודים בעבודת ה' מסתפקים במה שבידיהם ואינם משתוקקים למה שאינו שלהם, ומדריכים דורם בדרך הישרה, ועל דרך זה מרבים שלום בעולם – שמחלוקתם גורם הסתלקות אחיזת הנחש הקליפה, אמנם בשעה שמתעצלים מלעסוק בתורה ופלפולה, ושלום ביניהם, מתעוררים תאותם ואינם מסתפקים במה שיש להם, ולבם פנוי לפנות אחרי הבלי העולם הזה ופיתויו, ומתקנאים איש ברעהו, והנחש מתגרה להרבות מחלוקת ביניהם, כי אי אפשר לעולם בלא מדה זאת, וכיון שלא תמצא בקדושה ע"כ תמצא בטומאה...'. (דרשות החתם סופר ח"א קפג.ב. וע' גם בספר שבט מוסר לז, מח)

– 'כי בטבע עולם הגופים שלא יהיה שום שלום, כי הגופים מפורדים, אלא שרש השלום שבעולם הזה הוא על ידי מה שתלמידי חכמים מעוררים נשמתם לתורה ועבודה, ועל ידי זה מזדכך הגופות, והנשמות מאירים, ועל ידי זה כמה פעמים משיג זה מה שהשיג זה, כי הנשמות הרוחניות הם אחדות, נמצא שהם מרבים ומגדילים השלום בעולם הזה, ויהיה 'מרבים' מלשון מולידיים. 'ולדו על ברכי יוסף' – מתרגם: ורבי יוסף' (שם ג.ד. וע' תניא פרק לב).

נספח

עניני כרת – טעמים ורמזים

למהותו של עונש כרת

הנה קטעים מלוקטים מדברי הרמב"ן ז"ל ב'שער הגמול':

'... אלא כך הוא עיקר ביאור הענין, שהכרת המפורש בתורה עונש מכופל לגוף ולנפש; מי שזכותיו מרובין מעונותיו, אעפ"י שיש בהם מחוייבי כרת, העונש מגיע לו בגופו והוא מת בחצי ימיו כמו שאמרו (מועד קטן כח) מת בן חמשים שנה זו היא מיתת כרת... וכן רומז בתורה במקצת מקומות הכריתות שנאמר בהם ונכרת האיש ההוא מעמיו. לאחר שימות זה המחויב כרת בגופו, כיון שרובו זכיות אינו יורד לגיהנם אלא זוכה למעלה הראויה לו מחלקי גן עדן.

ויש במחוייבי כרת מי שעונותיו מרובין מזכיותיו, ועונש כרת שלו מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפרד מן הגוף שהיא נכרתת מחיי גן עדן, והם הרשעים שהזכרנו שעונותיהן מרובין, ויש בכללן עון פושעי ישראל בגופן ששנו חכמים (בראש השנה טז-יז) שיורדין לגיהנם ונידונין בה שנים עשר חדש, לאחר שנים עשר חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים [כלומר שנתבטלה יצירתן ממה שהיתה, כדבר הנשרף המושב לאפר. ורוח האלקים יתברך, והוא רוח הנחה ורצון, מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים, כלומר במדרגה שהיא למטה מעונג הצדיקים ומנוחתן, והיא מדרגה שאין לה בה עונש וצער כבתחלה ולא נועם ועונג כצדיקים]. ומחוייבי כריתות הללו הם שרומזו בהם הכתוב ונכרתה הנפש ההיא מלפני, וכתוב והאבדתי את הנפש ההיא. רשעים הללו אין להם כרת בגופן אלא פעמים שהם בשלוח ומזקינים בעולם הזה, כדכתיב ויש רשע מאריך ברעתו, וכפי מה שכתבנו למעלה.

[העונש הזה של גיהנם, מיד הוא בא לאדם אחר המיתה. תכף שהרשע מת נפשו מתקשרת בגלגל האש ומשם נצמדת לנהר של אש היוצא מתחת כסא הכבוד שהוא מיסודי הגלגל וכח האשות כולן, והוא יורד לגיהנם ועמו מתגלגלת ויורדת לשם, וזה הענין דומה לגלגולי הסבות החוזרות להיותם בכל הנבראים, והוא נכון ומתקבל אפילו לבעלי העיון הפילוסופי.

הנפש הזו החוזרת ליסוד האש ונצמדת לו בין בתחלה בין בסוף, נמשכה בדעתה להתעלות ולהדבק בעליונים כשאר כל הנבראים שתולדתם לשוב, ועובי העונות וגסות החטאים שהבדילו בינה ובין יוצרה מונעים אותה, ונמשכת ונצמדת באש של גיהנם, ומחשבה זו הנמנעת ממנה היא יסורין וצער גדול שאין לו חקר ותכלית מלבד צערי גיהנם. וזה מענין הכרת שהוא לומר שהיא נכרתה מיסודה, כענף הנכרת מן האילן שהוא חי ממנו...]

ויש עוד במחוייבי הכרת שגופו נכרת מחיי עולם הזה ונפשו נכרתה אפילו מחיי העולם הבא ואין צריך לומר מחיי גן עדן, לפי שהוא נידון בגיהנם לעולם. והם עובדי אלילים והכופרים כגון אלו שמנו חכמים במשנת ז'אלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורס, ומה שהוסיפו עליהם ברייתא דקתני בתוספתא 'הוסיפו עליהם הפורק עול והמפר ברית בשר והמגלה פנים בתורה' והני דקתני באידך ברייתא התם

'האפיקורסין והמינים ושפירשו מדרכי הציבור ושחטאו ושהחטיאו את הרבים ושנתנו חתיתם בארץ חיים, יורדין לגיהנם ונדונין לדורי דורות וכו'". ורשעים הללו הם שכתוב בהם הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, ודרשו רבותינו 'הכרת' בעולם הזה 'תכרת' לעולם הבא. כפל זה לא נאמר בתורה אלא לענין עבודת אלילים ומגדף וכיוצא בהם...

אעפ"י שיש בחטאים האלו האמורים, כרת בגוף בעולם הזה וכרת הנפש לעולם הבא, יש כופר בעיקר שמאריכין לו ואוכל חיי עולם הזה. ואם תאמר והיאך תולין לו על כרת שבגופו, אם בשביל זכות שעשה, אין לכופר בעיקר זכות לעולם לפי שהוא עושה לשם כפרנותו ולא לשם הקב"ה יתב? זו אינה קושיא, שיש בדרכיו של בעל הרחמים לרחם על מי שעושה טובה ומעשה הגון בעולם הזה אפילו עשאו לשם עבודת אלילים, כגון מה שאמרו חכמים ז"ל באומות העולם עובדי כוכבים... וכל שכן שכבר רמזנו סוד שיש בו תיקון כל השאלות הללו (הוא סוד גלגול הנשמות. מפרשים). שהדין נותן להתלות אפילו לעובד ע"ז להכעיס, ברוך שופט הצדק שיסד הכל ברחמים'.

ואודות קבלת שכר על מצוות שעשאן כופר – כתב רס"ג (האמונות והדעות הו): 'אבאר עוד הזכיות אשר על כל פנים יש בהן גמול בעולם הזה ואפילו כפר האדם, ואומר שהן שלש (כצ"ל); תחלתן כבוד ההורים, כאמרו כבוד את אביך ואת אמך. והרחמנות על בעלי חיים, כאמרו שלח תשלח את האם. והמשא ומתן בצדק, כאמרו אבן שלמה וצוק יהיה לך...' (בבולן נאמר שכר אריכות ימים).

וזו לשון רבי יצחק אברבנאל (שלח):

'... שהכרת בכלל כל הל"ז כריתות כולל לגוף ולנפש, אם לגוף – בעולם הזה שיקצרו ימי החוטא וימות קודם עתו שהיה ראוי לו כפי טבעו, ואם לנפש – שאחרי הפרידה מן הגוף בעולם הנשמות תתרחק מזיו השכינה ומקבול השפע העליון לנפשות הזוכות שמה מצרור החיים, ולכן נקרא העונש ההוא 'כרת' שהוא הלשון הנופל על הענף הנכרת מן האילן שממנו יקבל ההזנה והחיות בהיותו דבק בו בצמיחתו, כן הנפש תכרת מאותו צרור החיים העליון ולא יקבל זיו השכינה שהוא העונג והשכר הנפשי, אבל אין זה לנפש העדר גמור והפסד מוחלט, כי הוא עצם רוחני קיים בעצמו בלתי נפסד בטבעו, אך הכרת הוא עונש וצער גדול לנפש תקבל בו הפחות והיתר, ואחרי קבול העונש תשוב לקבל העדן והעונג, וכמו שכתוב (איוב יד, ז) אם יכרת ועוד יחליף וינקתו לא תחדל'.

ועם היות שאמרו רז"ל (עדיות ב, ט) שעונש הרשעים בגיהנם י"ב חדש, לא אמרו זה בענין הכריתות, כי בהם ענשם לנפש זמן יותר ארוך מזה. ואין כל הכריתות שוים בעונש הנפשי אבל יתחלפו בהתמדת זמן העונש בין רב למעט כפי חומרת החטא או קלותו, ויהיה ענין הכרת לפי זה, שמי שרובו זכיות ומעוטו עונות שכפי המדה האלקית נפרעים ממנו ממעוט עונות שעשה בעולם הזה כדי לתת לו משלם שכרו לעולם הבא, הנה אם היה בכלל אותו מיעוט עונות שעשה כרת מן הכריתות, אע"פ שיקבל ענשו בעולם הזה – לא ינקה משתקבל נפשו עונש בעולם הבא, אם מעט ואם הרבה כפי החטא, ולכן אם היה רובו עונות ומיעוט זכיות שכפי המדה נותנים לו שכר זכיותיו בעולם הזה כדי ליפרע ממנו מרוב עונותיו בעולם הבא, הנה אם היה אחד מהכריתות מכלל אותם העונות שעשה, התחייב עכ"פ שגם בעולם הזה יקבל עונש גשמי בקצור ימיו, כי זו היא חומרת הכרת עם כל שאר הכריתות, שלא יהיה נדון כפי כללותם אלא כפי פרטיותם, או תוכרת בין בעונש העולם הזה בין בעונש העולם הבא'.

'... וטעם סמיכות מצוה זו (- לקט שכחה ופאה) לעונש כרת - אולי שרמז שלא יאמר אדם אם הזיד ונתחייב כרת, מעתה אין לשמור עצמו מכל אשר יודמן לפניו במעשה הרע, כי כבר נתחייב כרת - ולזה אמר ובקצרכם את קציר ארצכם פירוש, כשגם עד שנקצר קציר ארצו, שהוא 'כרת' האמור בסמוך, לא תכלה פאת שדך לקצר אותה במעשים רעים אחרים. והודיע בזה שלא תכרת כל הנפש אלא הענף, שבו רמז מצוה זו, ועדיין ישנה לראות (נראה שצריך לומר: ישנם פירות) אחרים דבוקים בשורשם, כי כל נפש ישראל יש לה שרשים למעלה כנגד כל מצות התורה.

ואמר ולקט קצירך וגומר - פירוש, אפילו בענף החטא עצמו לא יוסיף לחטוא, כי יש לך לדעת מאמר הרב האר"י ז"ל כי בטבע הקדושה להשאיר במקום שתהיה בו משם (נשצ"ל: רושם), ואם כן, הגם שנכרת עדיין יש השארות הקציר שם, והוא שצוה עליו ולקט קצירך לא תלקט ברוב פשעים, כי ה' חפץ שבאמצעות הלקט הוא יתעורר וישוב בתשובה לפני ה' וירחמהו, כי הלא תמצא שאמרו ז"ל שאפילו עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין, תשובה וכו' מכפרין, וכמאמר הנביא שובה וגו' עד ה' אלקיך, ודרשו ז"ל: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. פירוש שהגם שנכרת החוט המחבר עד כסא הכבוד ולא נשאר אלא חלק קטן בקרבו, התשובה מגיעתו עד כסא הכבוד' (אור החיים הק' קדושים יט,ט).

וכן ידוע מהגר"א ז"ל (ע' בנפש החיים א,יח) שעונש כרת אינו הכרתה גמורה של כל חלקי הנפש אלא מבחינת חכמה ולמטה. וע"ע בספר עבודת ישראל אבות א,טו; עלי שור ח"ב עמ' שג.

'... צריך להקדים מה שמבואר מהכתוב ומדברי רז"ל ענין הכרת ומיתה בידי שמים כשעבר עבירה שחייבים עליה כרת היה מת ממש קודם חמשים שנה. ובמיתה בידי שמים - מת ממש קודם ששים שנה, כחנניה בן עזור הנביא, בירמיה, (ולפעמים גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר כמו שמצינו בער ואונן) - והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים?...

...וזהו ענין הכרת, שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה, שנמשכה מה"א תתאה כנ"ל, וכמו שנאמר בפרשת אמור ונכרתה הנפש היא מלפני אני ה', מלפני דייקא. ובשאר עבירות שאין בהן כרת על כל פנים הן פוגמין הנפש כנודע. ופגם הוא מלשון פגימת הסכין, והוא על דרך משל מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים ככה חבל ההמשכה הנ"ל כלול מתרי"ג מצות וכשעובר ח"ו על אחת מהנה נפסק חלב הדק וכו'. אך גם בחייב כרת ומיתה נשאר עדיין בו הרשימו מנפשו האלקית ועל ידי זה יכול לחיות עד נ' או ס' שנה ולא יותר... אמנם זהו בזמן שהיו ישראל במדרגה עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבית המקדש, ואז לא היו מקבלים חיות לגופם רק על ידי הנפש האלקית לבדה מבחינת פנימיות השפע שמשפיע אין-סוף ברוך הוא על ידי שם הוי' ב"ה כנ"ל, אך לאחר שירדו ממדרגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה, כמו שנאמר ובפשעיכם שלחה אמכם, דהיינו שירדה השפעת בחינת ה"א תתאה הנ"ל ונשתלשלה ממדרגה למדרגה למטה מטה עד שנתלבשה השפעתה בי' ספירות דנוגה המשפיעות שפע וחיות על ידי המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם לכל החי הגשמי שבעולם הזה, וגם לכל הצומח, כמארז"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו מזל וכו', ואזי יכול גם החוטא ופושעי ישראל לקבל חיות לגופם ונפשם הבהמיות כמו שאר בעלי חיים ממש, כמו שנאמר נמשל כבהמות נדמו. ואדרבה, ביתר שאת ויתר עז...!

(מתוך אגרת התשובה לבעל התניא פ"ק ג-ו)

ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא -

יתכן, כי הכרת הוא שהוא נכרת מתוך הכלל, כמו בשר המת מן נפש האדם, כי כמו שהרוח החיוני הוא שוכן בגוף ונמצא בכל חלק מחלקיו, ועורקיו כולם מעון להרוח החיוני, וכאשר יופסד אחד, אז טוב לו להכרת מן הגוף ולא להפסיד כל הגוף, כן האומה הישראלית היא גוף אחד, מעון לרוח האלקי ומשכן קדשו, ושוכן על כל איש ישראלי בפרט, וכאשר יופסד אחד אז נאות לו להכרת, וואולי הוא כמו כוונה שניה על 'משכן ה' טמא'. דו"ק. והנה במשכן עדיין לא היו מצויים על ערבות של הנסתרות ועדיין לא היו כגוף אחד, מה שאין כן כיון שעברו הירדן נעשו על הנסתרות (סנהדרין מג:) כי כל האומה כגוף אחד. וזה שאמר גבי משכן ונכרתה הנפש ההיא מישראל, ואולם גבי מקדש, שהם כגוף אחד, אמר מתוך הקהל - שהוא כמו הכרת אבר אחד מתוך הגוף, שכל הקהל הוא אדם אחד, מעון לרוח השי"ת. ודו"ק (משך חכמה חקת יט.כ).

כרת על 'חילול'

'... ויש בעונשים בחינת 'כרת', וידוע מה שכתוב בספרים הקדושים, דאין הכוונה שה'אני' מתבטל, דאם כן הרי לא יהיה מי שיסבול את העונש, אלא שה'אני' עומד עם הטומאה הקשורה בו, כמו שכתוב עונה בה, והוא נכרת ונפסק מהשפעת הקדושה, ועל הנפש לסבול את העונש הנורא הזה לעולם.

ויש בחינה זו, אפילו בעבירות שלכאורה אינן חמורות כל כך, אבל יש בהן משום חילול, כהא דעושה שמן המשחה במתכונתו ומושח בו, וכן בסממנים דקטורת שאשאן להריח בהם, הוא חילול ערך העבודה, והזלזול הזה, הוא הרע הנורא. וגם השבת, שיש בעבירותיה עונש כרת, הזכירה התורה בה את בחינת 'החילול' שבעבירותיה.

וחז"ל הודיעונו, כי בכל רפיון מלימוד תורת ה', אם גם בטול הכי-קצר, כבר הוא בגדר זלזול, ויש בה בחינת כרת - כריתת ההשפעה הרוחנית. כאמרם ז"ל בסנהדרין 'כל שאפשר לו (אפילו באפשרות רחוקה וכבדה) לעסוק בתורה (אפילו זמן הכי קצר, ואם גם א"א לעיין כדבעי) ואינו עוסק, הרי זה בוזא דבר ה', שנאמר כי דבר ה' בזה (אפילו לא היינו מצויים על לימוד התורה) ואת מצותו הפר (גם זולת החילול שיש מצד אי-ההתענינות בתורת ה') הכרת תכרת בו' (כפול, בעולם הזה ובעולם הבא, נכרתין צנורות השפעת הקדושה ממנו).

האם שמים את זה אל הלב ממש? האם ההרגל ממעט את החילול, או אדרבא כופלו פי כמה?...
(מתוך 'מכתב מאליהו' ח"א עמ' 300)

סיוע לנישואין שיש בהם מכשול כרת

'שלו' רב

אשריכם ת"ח שמצוות חביבות עליכם ביותר. וע"ד... האכזריות בזה הוא רחמים, כי נשואין במכשול איסור כרת הוא כנשואי אח ואחות וכיו"ב, והמסיע בזה הרי כורת נפש אח ר"ל.

(מתוך קובץ אגרות חזון איש ח"ג קנג)

וע"ע שו"ת משיב דבר (ח"ב לב) - אודות שידוך לאיש ואשה עוברי עבירה שיעברו על איסור נדה. וע"ע אגרות משה אה"ע ח"ד פז.א.

רמזים

עשרים ושש פעמים בתורה מופיעה המלה 'כרת' בסופי תיבות (ואילו בראשי תבות אינן מופיעות בכל התורה כולה). מתוכם שמונה פעמים בענין חטא העגל. וההסבר לזה הוא, לפי שחטא עבודה זרה חיובו ב'כרת'. וכמעט נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה ח"ו.

ואלו הן ההופעות: לך רד כי שחת עמך אשר העלית...; למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים...; זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בכך...; ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת; קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת...; אל תשחת עמך ונחלתך אשר פדית...; ...בגדלך אשר הוצאת ממצרים...; והם עמך ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדול...

(מתוך 'נפלאות מתורתך' לר"מ ארן שליט"א, עמ' קלג)

שמונה הופעות הללו מחולקות לשנים; ארבע בכי-תשא וארבע בואתחנן. ויש לרמוז בזה על שמונה כריתות בענין עבודת כוכבים ואליליות – ארבע בארבע עבודות לע"ז, זיבוח, קיטור, ניסוך והשתחוויה ואפילו אינן דרך עבודתה, ועוד ארבע: מגדף, מולך, אוב, ידעוני.

ב. המפריש מעות לקנות בהמה לקרבן, יכול להביא מהם קן עופות, ואפילו מנחה – כגון שהעני (מחטאתו ב' פעמים).

רש"י כתב שלוקח במעות עופות והשאר חולין. ומרהיטת לשון הרמב"ם משמע שצריך לחלל המעות על העופות כדי שיצאו המעות לחולין. וכן להפך, היה דל והפריש לעשירית האיפה והעשיר – מביא מן המעות עוף או בהמה (שנאמר בעשירית האיפה על חטאתו).

ג. הפריש בהמה ונפל בה מום – לוקח בדמיה עוף או מנחה, כגון שהעני. אבל הפריש עוף ונסתאב – אינו פודהו, שאין פדיון לעופות.

גם אם נחסר אבר, שנפסל העוף מהקרבה – אין להם פדיון. והטעם, שלא נאמר פדיון אלא בבהמה. ועוד יש לומר שמחוסר-אבר הפוסל בעוף, אינו משום 'בעל מום' אלא שם אחר הוא, ודין פדיון נאמר רק בפסול 'בעל מום' ולא בפסול אחר כגון טריפה ורובע, הלכך עוף שאין בו פסול 'מום' – ממילא אין לו פדיון (ע' חזון איש פרה ג, ז).

דף כח

מז. א. עשיר שנתחייב בקרבן 'עולה ויורד' והפריש קרבן-עני – מה דינו? ומה הדין אם אח"כ חזר והעני? מה דינו של עני שהפריש קרבן עשיר?

ב. עני שהפריש קרבן עני, והעשיר – מה דינו?

ג. מתי אפשר לפרש את הקינין, לקבוע מה לחטאת ומה לעולה?

ד. האם כבשים מובחרות מן העזים? האם יש עדיפות לתורים על בני היונה בקרבן העוף?

א. מטמא מקדש עשיר שהביא קרבן עני; לדברי ר' אלעזר בשם ר' אושעיא, לא יצא אף בדיעבד. ולר' חגא בשם ר' אושעיא יצא.

פסק הרמב"ם (שגגות י, ג) כרבי אלעזר שלא יצא.

במצורע הכל מודים שלא יצא (מיעטה תורה זאת. וסובר ר' חגא שאין ללמוד ממנו לאחרים, לפי שנאמר בו הוא למעט. וע"ע מש"ח ויקרא ה, ג ד"ה בכל).

לדעת שאומר 'לא יצא', אם עבר והפרישו – כבר נדחה מהקרבה, ועל כן גם אם חזר והעני לא ייקרב אלא קדוש קדושת דמים בלבד. וזה כדעת הסובר יש דיהוי בבע"ת, ודיחוי מעיקרא הוא דיהוי, ויש דיהוי בדמים. וכן אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא.

א. כאמור, הרמב"ם פסק שאין דיהוי באופן זה, ולכן עשיר שהפריש קן וְהָעֵנִי – יכול להקריבה (שגגות י, ג).

ב. משמע בגמרא שעשיר שהפריש קרבן עני ופירש וסיים זה לעולה וזה לחטאת – לא חלה קביעותו כלל ויכול לשנותו מעולה לחטאת. ולא נמצא זה ברמב"ם, אולי משום שפשוט הוא (עפ"י לקוטי הלכות).

מצורע עני שהביא קרבן עשיר – יצא (תורת – תורה אחת לכולן).

א. רשאי לעשות כן לכתחילה, ותבוא עליו ברכה (ר"ש ורא"ש סוף נגעים).

ב. נראה לכאורה שה"ה לשאר חייבי 'עולה ויורד'. וכן משמע ברמב"ם (שגגות י, ג). ואולם בספר החינוך (קכג) כתב שלא יצא. ע' בהסבר שיטתו בחדושי חתם סופר שבת קלב ובשפת אמת יומא מא.

ב. עני שהפריש מעות לקן עופות ואח"כ העשיר [וכבר נקבע שם 'חטאת' ו'עולה' על מעות מסוימות], מוסיף מעות מביתו על דמי חטאת ומביא חובתו בהמה. ודמי העולה ילכו לנדבה (שא"א לשנותן לחטאת. והרי עתה אינו מחויב עולה אלא כבשה לחטאת בלבד).

היו המעות סתומים – משתמש בכל המעות לחטאת ויוסיף עליהן מביתו להביא בהמה. ודוקא אם הפריש מעות בסתם, אבל אמר 'לקרבנותי' הרי חל על מקצתן שם עולה גם כן, ולכשיעשיר לא יוכל להביא מכולן חטאת בהמה (עפ"י תוס' גזיר כה:).

לקח עוף לחטאת או לעולה – ע' ביומא מא.

ג. אמר רב חסדא: אין הקנין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים, זו לשם עולה וזו לשם חטאת, או בעשיית כהן – כשלא פירושו הבעלים בשעת לקיחה (שולקחה שתי תרים; ועשה הכהן). אבל בין לקיחה לעשייה – אין קריאת השם קובעת, ויכול הכהן לשנותן ולעשות החטאת עולה.

א. 'לקיחת בעלים' – שלקה זו לשם עולה וזו לשם חטאת. ומשמע בגמרא שהוא הדין כשהפריש משלו, ובשעת ההפרשה פירש זו לחטאת וזו לעולה (עפ"י רש"י ורגמ"ה, כמוש"כ בל"ה ובגליונות קה"י. וכ"כ בשפת אמת מדנפשיה).

ואולם ברמב"ם (פסוה"מ ה, יא) משמע שאמירתו בשעת הפרשה אינה קובעת אלא רק בשעת לקיחה ממש. ובודאי היתה לו גרסה אחרת בגמרא (וע' שטמ"ק) – לקוטי הלכות.

ומבואר בגמרא (ביומא מא) שבכלל 'לקיחה' כאשר קנה פרידה אחת לחטאת או לעולה, נקבעו ממילא המעות שהפריש מקודם לכן לעולה או לחטאת.

ב. כדין הקנין כך דין גזיר המחויב חטאת עולה ושלמים. וכן שאר כל אדם שחייב עולה וחטאת והפריש מעות לחובותיו ובא לפרש – אין הקרבנות מתפרשים אלא בלקיחה או בעשייה, שלמדים הכל מקנין (עפ"י ראשונים). ואילו המאירי (ביומא מא) מצדד שבקרבנות בהמה אין הדברים אמורים, שלא נאמרה בהם 'לקיחה' ו'עשייה' (וע' חדושים ובאורים שם).

ד. אע"פ שהכבשים קודמים לעזים בכתוב – אינם מובחרים מהם (שהרי נאמר אם עז... ואם כבש יביא קרבנו – ללמד ששניהם שקולים. ואולם לענין סדר הקרבנות, כאשר שניהם עומדים לפנינו – יש להעדיף את הכבשים שכן אימוריהם מרובים מהעזים, שאלייתם קרבה (עפ"י הוריות יג; רמב"ם תמידין ומוספין ט, ט ועע"ש בה"ז. וע' אמרי דב).

אעפ"י שהכבשים והעזים שוים, רוב קרבנות פסח היו מהכבשים (עפ"י תוס' פסחים ג:). ואולי הידור מצוה הוא בפסח, מפני שהמצרים היו עובדים לטלה (רש"ש פסחים סט:).

וכן תורים ובני יונה, אע"פ שברוב מקומות הקדים הכתוב תורים – שניהם שקולים, שגם מצינו שהקדים יונה לתור.

ברוך רחמנא דסייען